

HORKAY-HÖRCHER FERENC

Otthon lenni Angliában

A külföld nekem Anglia. Ebbe – nekem – beletartozik Anglia, Skócia, Wales. 17 évesen jártam arrafelé először, és azóta rendszeresen visszajárok. Még nászutunk is ide vezetett, a ködös Albionba a napfényes Itália helyett – hja, milyen kár, hogy nem olasz szakos lettem –, hátizsákkal, interraillel utaztunk, fel egészen Saint Andrews ősi egyeteméig. Legtovább diplomázás után, 87–88-ban tartózkodhattam kint, amikor egy éven át tanulhattam Oxfordban.

Különös év volt ez számomra. Házasember voltam már, ha nem is régóta, de egyedül kellett kiutaznom. Tanulmányi ösztöndíjas voltam, és keresetem kiegészítéseként takarítást vállaltam egy négyemeletes antikváriumban (akkoriban éjjel-nappal könyvek közt éltem), de ha átszámítottam jövedelmemet, többet kerestem, mint egy magyar miniszter. A szovjet zóna elnyomott kis országából származtam, de az egyik legjelesebb európai egyetemen tanulhattam – politikai filozófiát (máig hálás vagyok ezért Soros Györgynek, aki lehetővé tette ezt számomra). Olyan professzorokkal találkoztam, mint Isaiah Berlin vagy Ronald Dworkin, akik a kortárs politikai gondolkodás legnagyobb alakjai közé tartoztak, akik megírták, oktatták, s ha a diák felkereste őket, személyesen is elmondták, hogy szerintük mit jelent a nyugati értelemben vett szabadság, de mielőtt kiutaztunk, a minisztériumban felkészítettek rá, hogy miként álljunk ellent, ha ügynöknek akarnának beszervezni bennünket. Úgy látszik, nem elég jól álltam ellen a csábításnak, máig is bizonyos értelemben „a Nyugat (vagyis Európa) ügynöke” vagyok.

Oxfordból rendszeresen, legalább havonta feljártunk Londonba. A neves magyar emigránsok közül Cs. Szabó, Koestler, Szabó Zoltán akkor már nem élt, de nagy vendégszeretettel fogadott bennünket Határ Győző, Péter László professzor, Czigány Lóránt vagy Sárközi Máttyás. Ők sokat segítettek abban, hogy életre szóló barátságot kötöttem e különös ország kultúrájával.

Kedvenc és visszatérő célállomásom egy picinyke kis könyvesbolt volt Londonban, a Cityben, a Szent Pál-katedrális oldalában. Akik a nyolcvanas években utaztak Magyarországról Londonba, tán még emlékeznek erre a különös helyre. Pontosan ma sem tudom, ki működtethette a kis üzlethelyiséget, de nem akármilyen könyvesbolt volt. Azt feltételezem, hogy valamely karitatív vallásos szervezet állhatott mögötte. Sokféle vallásos kiadványt árusítottak, a pápa írásait meg ta-

A szerző a kollégium udvarán

lán Mindszenty bíborostól is valamit. A lényeg: a kelet-európai szamizdat kiadványok gyűjtőhelye volt. Meg olyan angol nyelvű könyveké, melyek a politika iránt érdeklődő kelet-európai diákok számára különösen érdekesek lehettek. Itt tudtunk Orwellhez, Szolzsenyicinhez vagy Czesław Miłoszhoz hozzájutni. És ami még nagyon fontos volt: ingyen lehetett könyvet kapni e különös boltban (miniatúr kommunizmus volt ez, vagy – más beszédmódban – maga a paradicsom egy bölcsész számára), alkalmanként három kötet járt a bétérőnek, havonta egyszer. Ahányszor felutaztam Londonba, mindig eltöltöttem egy-két órát e boltban, és el nem mulasztottam volna elhozni az alkalmanként nekünk járó könyveket. Sokat tapasztalt kelet-európai diákokként gyanítottuk, hogy be van kamerázva a bolt, és amikor be kellett diktálni a nevünket, hamis nevet írtunk a rubrikába, de megérte a kockázat – visszafelé a buszon a turisták közt izgatottan forgatta az ember az új kincseket.

Mondom, izgalmas idők voltak ezek. A hanyatló szocializmus utolsó éveit, és az ember el se hitte, hogy külföldön tanulhat. Esténként Szokol rádióhallgattam a Kossuth adót a kollégiumi szobámban Oxfordban (főlöttem a Thaiföldről érkezett, mindig mosolygós buddhista szerzetes nyilván nem tudta mire vélni a dolgot). Máig sem értem, hogy tudta fogni a világvevő KGST-termék az adást. A Krónika közvetlen összeköttetést jelentett a honi világgal, ahol – napra pontosan követtem – közben zajlottak az események. Abban az évben alakult a Fidesz, és távolról izgult az ember, hogy letartóztatják-e az alapítókat. Arra is emlékszem, hogy egy oxfordi füves tenispályán milyen izgalommal hallgattuk

egy kivételesen napfényes délután a beszámoló egy hosszan elhúzódó pártvezetőségi ülésről, amelynek végén Kádár Jánost eltávolították a hatalomból. Nem ismertük még az internetet, a számítógéppel is csak ismerkedtünk, a megtakarított ösztöndíjamból vettem egy 500 kilobájtos Olivetti gépet, amelyet sokáig nyomtató nélkül hasz-

Oxfordi kilátás a könyvtárból

náltam: a megírt végleges szövegváltozatot írógéppel tisztáztam le. Kisebbség volt, hogy a rádió a politika sűrűjében tudott tartani bennünket a távolból is.

Ahogy csoda volt az is, hogy nemsokára magam is szerepelhettem a BBC magyar nyelvű adásában. Bejártunk a BBC-be, Sárközivel ott lehetett találkozni, ott láttam az étteremben fiatal feleségével a néhai Krassó Györgyöt is – ő alapította a rendszerváltás idején a különös nevű és sorsú Magyar Október Pártot. A kinti magyarok közül valaki följánlotta, hogy posztgraduális tudóspalántákként adjunk interjút a BBC-nek. Nehéz döntés volt. Én nem vagyok forradalmár alkat, s a minisztériumi felkészítés talán külön is kitért a külföldi médiával való kapcsolat kérdésére. De túl magas összeg volt a honorárium, és túl izgalmas a szellemi kaland ahhoz, hogy az ember nemet mondjon. Máig örülök, hogy született bátortalanságom ellenére vállaltam az adást, amelyben, ha jól emlékszem, Siklós Istvánnal, a magyar szerkesztőség vezetőjével – egyébként civilben, mint utóbb megtudtam, jeles költővel – beszélgethettünk olyan kérdésekről, hogy mit jelent egy fiatal magyar értelmiséginek, hogy Oxfordban tanulhat tovább.

Az Oriol College nemzetközi posztgraduális focicsapata

A szerző, kollégiumi szobája ablakában

Pontosan nem tudom, mit válaszolhattam. Ki tudta még akkor, hogy rendszerváltás közeledik? Én az angol romantikus politikai filozófusokat tanulmányozhattam, mindenfajta gyakorlati célzat nélkül (ezért ért váratlanul, hogy amikor Oxfordban felkerestem a politikai filozófia doyenjét, Isaiah Berlin azt válaszolta udvarias kérdésekre, nekünk kelet-európai fiataloknak kell megszereznünk az ország szabadságát). Azt hittem, BBC-beli rádiós beszélgetésünket nem hallgatja más, csak a hivatalos hatóságok. Hogy az éterben elhangzó szavaknak milyen jelentőségük van, arra akkor döbbsentem rá, amikor egyik hazlátogatásom idején – mondom, fiatal és szerelmes férj voltam, aki nem bírta kint sokáig az egyedüllét – a bérházunk sarkán lakó szomszéd néni ezzel fogadott: „Gratulálunk, Ferkó, hallottunk a londoni rádióban.” Dicséret ilyen jól még azóta sem esett nekem. Mindmáig, ha rádióban kell beszélnem, a szomszéd néni gondolkodom, hogy ő mit szólna ahhoz, amit mondok. S mindmáig a külföld számomra Anglia, mert – mert ott már az idegenben is otthon érzem magam. ■